

boswachter = Förster
Annette von Droste-Hülshoff

DIE JUDENBUCH

Hochzeit 1842 kappen = fällen

Strophen = wildern

De novelle speelt zich af rond het midden van de 18e eeuw in een dorp in Westfalen. Dit dorp ligt erg afgelegen in een bosrijk gebied. Het staat bekend als de sluwste en hoogmoedigste gemeente in het hele vorstendom. Langzamerhand hebben de mensen er eigen opvattingen ontwikkeld over recht en onrecht. Strophen en het onrechtmatig kappen van bomen gebeurt aan de lopende band. De boswachters staan machteloos tegenover de houtdieven uit het dorp, die met karrevrachten tegelijk de bomen weten weg te voeren.

In dit dorp groeit Friedrich Mengel op. Zijn vader, een boer, is een alcoholist, die na de dood van zijn eerste vrouw tot ieders verbazing Margret Semmler bereid vindt om met hem te trouwen. Margret, een trotse en vrome vrouw, heeft echter haar eigen krachten overschat. Ze wordt steeds machtelozer tegenover de drankzucht van haar man en ze verkommert steeds meer. Als ze een kind verwacht, is ze daar niet bepaald blij mee.

Friedrich is negen jaar als zijn vader op een avond niet meer thuiskomt. Hij was naar een bruiloft geweest, waar hij veel had gedronken en wordt dood aangetroffen in het Brederholzbos. Het gerucht doet de ronde dat zijn geest daar nog steeds ronddooft en vanaf dat moment wordt Friedrich door iedereen gemeden. Hij hoeft eenzaam koeien in een afgelegen dal.

Dan verschijnt opeens Simon Semmler ten tonele, de ongetrouwde broer van zijn moeder. Hoewel ze Simon eigenlijk een vreemde kerel vindt, laat Margret haar zoon toch af en toe als knecht voor hem werken. Steeds vaker doet Simon, die boer is, een beroep op Friedrich.

De jongen verdient nu geld en weet in zijn dorp bewondering en vrees af te dwingen door zijn hoogmoedige houding. Hij besteedt steeds meer aandacht aan zijn uiterlijk, terwijl zijn moeder steeds meer verkommert. Hij vertoont zich altijd in het gezelschap van de schuwe varkenshoeder van zijn oom Simon, Johannes Niemand, die qua uiterlijk een grote gelijkenis met Friedrich vertoont.

Friedrich ligt in het gras bij zijn koeien. Hij is de hele nacht buitengewoon geweest en het wordt al weer langzaam licht als hij hoofdboswachter Brandis ontdekt, die eindelijk de zogenaamde 'Blaukitteln' (blauwjassen) op het spoor is, een zeer gewiekste bende houtdieven, die als nooit tevoren grote hoeveelheden

hout weten weg te slepen. Ze zijn vlak bij Friedrich aan het werk. Friedrich fluit lang en doordringend. Alleen om zijn hond tot de orde te roepen? De boswachter weet niet wat hij ervan moet denken en stuurt zijn mannen alvast vooruit. Hij dreigt Friedrich in het kot te gooien, maar komt na een discussie met hem op zijn beschuldigingen terug en wil zijn mannen achternaaan. Friedrich stuurt hem de verkeerde kant op en de dag daarna wordt Brandis gevonden in het Brederholz, vermoord. Hoewel het spoor naar Friedrich leidt, kan niet worden bewezen dat hij iets met de moord te maken heeft.

Friedrich behoudt zijn aanzien in het dorp, totdat de jood Aaron tijdens een bruiloft in het openbaar het geld opeist dat Friedrich hem nog schuldig is. Die nacht wordt Aaron bij een beuk in het Brederholz vermoord. Samen met Johannes vlucht Friedrich naar het buitenland. De joden uit de omgeving kopen de beuk op en kerven er jiddische woorden in. Er ontstaat onduidelijkheid over het feit of Friedrich wel de moordenaar is geweest, als de landeigenaar een bericht onder ogen krijgt, waarin een jood zichzelf beschuldigt van moord op zijn geloofsgenoot Aaron.

Na bijna dertig jaar keert Friedrich terug naar het dorp, waar hij zich uitgeeft voor Johannes Niemand. Hij heeft in Turkije in de gevangenis gezeten en is lichamelijk zeer verzwakt. De landeigenaar ontfermt zich over hem en neemt hem in dienst als bode. Als de vermeende Johannes op een nacht nog niet is teruggekeerd, wordt er een grote zoekactie naar hem op touw gezet. Pas veel later wordt hij gevonden, verborgen in het gebelderte van de jodenbeuk, waar hij zichzelf heeft opgehangen. Aan de hand van een litteken kan men vaststellen dat het niet Johannes, maar Friedrich is die naar het dorp is teruggekeerd. De spreuk die de joden in de beuk hadden geslagen luidde: 'Als jij deze plaats nadert, dan zal het jou vergaan, zoals jij mij hebt aangedaan.'

De novelle *Die Judenbuche, ein Sittengemälde aus dem gebirgichten Westfalen*, schreef Annette von Droste-Hülshoff naar aanleiding van een ware gebeurtenis, waarover ze had horen vertellen en die haar oom August von Haxthausen had opgeschreven en gepubliceerd onder de titel *Geschichte eines Algerier Sklaven*. In februari 1783 had een knecht op het landgoed van haar grootvader een jood vermoord. Na zijn vlucht raakte hij in Algerijnse gevangenschap en pas in 1805 keerde hij terug naar de plaats van misdaad, waar hij een einde maakte aan zijn leven.

Het bijzondere van het verhaal is het feit dat het lot van een individu wordt ingebed in het sociale milieu waarin hij zich be-

vindt. Droste-Hülshoff draagt hiermee in belangrijke mate bij tot de ontwikkeling van het burgerlijk realisme. Uit de verzen aan het begin van het verhaal blijkt dat zij schuld niet met een absolute maatstaf wil meten. Wie het geluk heeft gehad om in een beschermd en gelovig milieu op te groeien, heeft niet het recht te oordelen over anderen die niet zo veel geluk hebben gehad.

Die Judenbuche is een van de meest gelezen Duitse novellen.

I.B.

Joseph von Eichendorff AUS DEM LEBEN EINES TAUGENICHTS

1826

Een molenaar stuurt zijn jonge zoon het huis uit, omdat hij thuis niets uitvoert. De molenaarszoon komt dat goed uit, want hij heeft een hekel aan hard werken, zoals zijn dorpsgenoten dat moeten doen. Hij verlangt naar onbekende verten.

Met zijn viool trekt hij zingend de wereld in op zoek naar avontuur en geluk. Hij trekt de aandacht van twee dames in een reis-koets. Zij nemen hem mee naar een kasteel in de buurt van Wenen, waar hij in dienst wordt genomen als hulp van de tuinman van het slot. Later wordt hij aangesteld om tol te innen.

Hij wordt verliefd op een van de twee dames, Aurelie genaamd, maar ze lijkt onbereikbaar te zijn voor een arme molenaarszoon.

Als tolgaarder heeft hij niet veel te doen. Zijn dagen brengt hij voornamelijk door met het planten van bloemen voor de deur hem aanbeden dame en met dagdromen over haar. Als hij van uit de tuin een feest op het slot gadeslaat, wordt hem nog eens duidelijk hoe onverschillig zijn dromen zijn en hij besluit verder te trekken, naar Italië.

Onderweg beleeft hij de meest vreemde avonturen. Zo wordt hij in de bergen gedwongen zich aan te sluiten bij twee mannen. Zij geven zich uit voor schilders en zeggen Leonardo en Guido te heten. In een dorp zijn ze plotseling verdwenen. De molenaarszoon neemt plaats in de voor hen bestelde postkoets en wordt het land door gereden, totdat men hem uiteindelijk afzet bij een afgelegen burcht. Hij wordt er gastvrij ontvangen en alweer brengt hij zijn dagen door met nietsdoen. In de burcht

34

krijgt hij een briefje in handen, waarvan hij denkt dat het van Aurelie afkomstig is. De onrust krijgt hem weer in zijn greep en op een nacht vlucht hij uit de burcht. Te voet komt hij in Rome aan. In Rome leert hij een schilder kennen, die hem in aanraking brengt met een kring van twijfelachtige Duitse kunstenaars, muzikanten en vrouwen. Hij hoort voortdurend vertellen over een gravin en denkt dat daarmee Aurelie wordt bedoeld. Hij ziet af en toe een glimp van een vrouw, die hij voor Aurelie houdt. Hij dwaalt rond in Rome en komt 's nachts in een tuin terecht, waar hij weer de vrouw ziet, maar zij blijkt iemand anders te zijn dan Aurelie. Half gewild, half ongewild vermijdt hij bij zijn avonturen allerlei amoureuze perikelen. Hij verlangt naar Duitsland en naar Aurelie en besluit daarom terug te keren. Onderweg sluit hij zich aan bij drie musicerende studenten uit Praag. Met een schip varen ze over de Donau tot het kasteel bij Wenen, waar de molenaarszoon toegaard was. Hier worden alle verwikkelingen duidelijk. Behalve Aurelie ontmoet hij er ook de schilders Leonardo en Guido. Guido blijkt een vrouw te zijn. Ze heet Flora en is de geliefde van Leonardo. De twee waren op de vlucht en hadden de molenaarszoon gebruikt om hun achtervolgers te misleiden. Leonardo blijkt een graaf uit de omgeving te zijn, die met Flora, de dochter van de kasteelheer wil trouwen. Aurelie is geen gravin, maar de dochter van de slotbewaarder; zij werd in het kasteel opgevoed. Niets staat dus nog een huwelijk tussen de 'nietsnut' en Aurelie in de weg.

Joseph von Eichendorff schreef de novelle *Aus dem Leben eines Taugenichts* in het midden van zijn leven, de tijd van de late romantiek. In tegenstelling tot andere novellen uit die tijd heeft de *Taugenichts* geen christelijk-mythische ondertoon. Het verhaal is eenvoudig gecomponeerd. De handeling wordt onderbroken door volksliedjes en gedichten, die door hun ongeestelijkheid en helderheid ook los van de novelle grote bekendheid hebben gekregen. De stijl is desnolle opeenvolging van vreemde gebeurtenissen geven het verhaal iets van een sprookje. De eenvoud van de vertellingen en gedichten van Von Eichendorff vormen een contrast met zijn carrière van ambtenaar in Pruisische staatsdienst.

Behalve de naïeve toon valt de directe of indirecte ironie op, waarmee de gebeurtenissen zijn geschilderd. Het verhaal is onder andere een parodie op de idealisering van Italië en op romantische opvattingen over kunst.

In de novelle worden burgerlijke vlijt en bekrompenheid geplaatst tegenover nietsdoen en avontuur. Een duidelijk motief is de wens aan de alledaagsheid te ontvluchten. Steeds is in het boek een onbestemd verlangen naar het onbekende en naar een idyllische liefde aanwezig.

I.B.

35